

но-чагарникових рослин. Для цього науковець об'їздив найвідоміші дендропарки й ботанічні сади країни, активно листувався з різними установами щодо збору садивного матеріалу. Разом із цим, від 1979 р. Василь Дмитрович, вперше в Україні організував випробування сортів тополь, верб, садового жасмину.

З-під пера патріарха сорто випробування вийшло чотири монографії та більш ніж 200 на-

укових публікацій. Він був пошанований низкою урядових і відомчих нагород. Тож бачимо, що В. Д. Мединець був знаковою постаттю вітчизняного сорто випробування та сортознавства. Для його діяльності характерний комплексний підхід на основі системних наукових досліджень. Встановлений ним ефект «ЧВВВ» носить пріоритетний характер, використовується не лише науковцями різних галузей, а й фахівцями-практиками.

УДК 635.1/.8:57.063

Сиплива Н. О., к.б.н. завідувачка відділу,
Гайдай А. О. старший науковий співробітник
Український інститут експертизи сортів рослин
E-mail: gaidai-alla@ukr.net

МАЛОПОШИРЕНІ ВИДИ ОВОЧЕВИХ КУЛЬТУР, СОРТИ ЯКИХ ПРИДАТНІ ДЛЯ ПОШИРЕННЯ В УКРАЇНІ

Овочівництво – одна з найважливіших галузей сільського господарства України, що має забезпечити повноцінне, раціональне харчування населення. Нині вирощують більш ніж 100 різноманітних овочевих культур, серед яких 40 видів розповсюджених на території країни. Овочі займають особливе місце серед інших продуктів харчування, що обумовлено високим вмістом в них вуглеводів, білків і цукрів, а також вітамінів (особливо А, В, С), мікроелементів, органічних кислот, ферментів. До складу свіжих овочів входять антибіотики (фітонциди), які спричиняють згубну дію на бактерії і грибки. Такий широкий асортимент корисних речовин, що міститься в овочевих культурах позитивно впливає на життєдіяльність людини, сприяє підвищенню імунітету до різних захворювань, тому є цінним продуктом у повсякденному раціоні харчування людини. Населення країни збільшує норму споживання не лише традиційних овочевих культур, як огірок, помідор, капуста білоголова, буряк столовий тощо, а й не традиційних для населення малопоширених овочевих культур. Наразі вирощування малопоширених овочевих культур в Україні знаходиться на аматорському рівні, вирощують переважно овочівники-аматори, населення на присадибних ділянках та окремі господарства, що займають незначні посівні площі. Саме недостатнє споживання таких культур пов'язане з обмеженою інформацією населення про культуру споживання, їх біологічну цінність та незнання щодо технологій їх вирощування.

Метою наших лабораторних досліджень було узагальнити сучасний перелік сортів малопоширених овочевих культур, придатний для поширення в Україні. Для досягнення нашої мети були використані загальні методи дослідження: порівняння, узагальнення, аналізу тощо.

На сьогодні відомі та вирощуються малопоширені види овочевих культур, такі як: баклажан, спаржа, капуста брюссельська, капуста кольрабі,

капуста броколі, гірчиця салатна, крес-салат, пастернак посівний, петрушка кучерява, салат посівний, селера черешкова, цибуля шалот, цибуля батун, цибуля шніт, бамія, васильки справжні, гісоп лікарський, індау посівний, коріандр посівний, лобант ганусовий, любисток лікарський, меліса лікарська, полин естрагон, фенхель овочевий, цикорій коренеплідний, чабер садовий, чорнушка посівна, шпинат городній. Частина виробництва малопоширених овочевих культур, в тому числі й пряно-ароматичних, в Україні не перевищує двох відсотків, тоді як у порівнянні з Європейськими країнами їхня частка сягає понад 30%, у тому числі салату – понад 10%.

За аналізом Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні (далі – Реєстр сортів) нами комплексно визначено та вивчено видовий та сортовий склад малопоширених овочевих культур. Нами проаналізовано такі види малопоширених овочевих культур: капуста брюссельська, капуста кольрабі, капуста броколі, капуста пекінська, гірчиця салатна, крес-салат, цибуля шалот, цибуля батун, цибуля шніт, спаржа, індау посівний, коріандр посівний, фенхель звичайний, цикорій коренеплідний, шпинат городній, насіння сортів, яких придатні для промислового виробництва. Серед проаналізованого нами видового різноманіття встановлено, що у 2023 році придатні для комерційного використання сорти видів роду *Brassica*: капуста брюссельська – сім сортів ('Брілліант', 'Долорес', 'Касіопея', 'Трен' та ін.); капуста кольрабі – дев'ять ('Баллот', 'Вікора', 'Гігант', 'Колібри', 'Коріст', 'Креф', 'Лех', 'Віолета', 'Пурпурова'); капуста савойська – 11 ('ВІРАТОБА', 'Мадлен', 'Турмалін', 'Рана жлута', 'Веріта', 'Блістра' та ін.); капуста броколі – 32 ('Баро Стар', 'БАТОРІ', 'Вавілон', 'Вікаріо', 'Ларсон', 'СТІРЛІНГ', 'ТІТАНІУМ', 'Сігно', 'КУСКО' та ін.); капуста пекінська – 32 ('Бріджит', 'МАРІО', 'Нанна', 'Ендуро', 'Ямада', 'Яморі', 'Тенсаї', 'Пікаліна' та ін.); гірчиця салатна – два ('Зорянка',

‘Попелюшка’). Рід *Lepidium* представлений ботаничним таксоном – крес-салат, придатні до поширення лише два сорти (‘Мереживо’, ‘Холодок’). Рід *Allium* у Реєстрі сортів серед досліджуваних культур визначається видами: цибуля шалот – чотири сорти (‘Ліра’, ‘Оksamит’, ‘Джигіт’, ‘Дружок’); цибуля шніт – чотири (‘Старо’, ‘Біггі’, ‘Богемія’, ‘Ластівка’); по 14 сортів цибуля батун (‘Савел’, ‘Страда’, ‘Весняний’, ‘Байкал’ та ін.); цибуля порей (‘Осло’, ‘Данко’, ‘Матейко’, ‘Матісс’ та ін.). Серед малопоширених овочевих культур однією із смачних, корисних, але нажаль дорогих культур є вид роду *Asparagus* холодок лікарський (спаржа). Уперше спаржу вирощували ще у Греції 2500 років тому. Зараз спаржа широко культивується в багатьох країнах Європи. В Україні перші два сорти спаржі, що придатні для поширення, були зареєстровані у 2017 та 2018 році. На сьогодні поповнився асортимент п’ятьма новими сортами: ‘Бахус’, ‘Ерасмус’, ‘Кумулюс’, ‘Пріус’, ‘Сігнус’. Рід *Eruca* представлений трьома сортами виду індау посівний: ‘Барвінковий’, ‘Спаркл’, ‘Знахар’. У 2023 році рід *Coriandrum* поповнився одним сортом виду коріандру посівного, української селекції – ‘Натурсвіт’. Сорти фенхелю звичайного вперше були занесені до Реєстру сортів у 2020 році. Сьогодні придатні для комерційного використання лише три сорти – ‘Прелюдіо’, ‘Тостинець’, ‘Боелі’.

Серед видів роду *Cichorium* поширені цикорій головчастий, цикорій кореневий, цикорій листовий, цикорій салатний (ендивій). Більш поширений асортимент серед пряно-ароматичних видів овочевих культур налічує вид роду *Spinacia* шпинат городній, який нараховує чисельне сортове різноманіття: ‘Акордеон’, ‘Білбі’, ‘Блобфіш’, ‘ЕЛЬ ПРАДО’, ‘Сероу’, ‘Тундра’, ‘ПВ-1026’ та інші. Переважна більшість сортів досліджених видів овочевих культур представлених у Реєстрі сортів є сорти іноземної селекції, частка яких перевищує понад 70%. Не дивлячись на те, що природним ареалом зростання досліджуваних видів овочевих культур є різні країни світу, всі проаналізовані сорти адаптовані та можуть культивуватися у різних кліматичних зонах нашої країни, переважно в лісостеповій зоні, зоні полісся, а також в умовах захищеного ґрунту. Всі сорти придатні до широкого використання, як споживання у свіжому вигляді так і для переробки (консервування, заморожування, пряно-ароматичні добавки).

Узагальнюючі результати наших досліджень можна зробити висновки, що Реєстр сортів нараховує значну частку врожайних нових сортів малопоширених овочевих культур, що забезпечать повноцінний вітамінний раціон харчування людини для вирощування на посівних площах нашої країни.

УДК 338.43:001

Ситник В. Г., науковий співробітник відділу науково-організаційної роботи

Семисал А. В., науковий співробітник відділу науково-організаційної роботи

Сидорчук А. І., науковий співробітник сектору редакційно-видавничої діяльності відділу науково-організаційної роботи

Трофімова Г. В. к.с.-г.н., доцент, завідувач сектору науково-технічного забезпечення відділу науково-організаційної роботи

Український інститут експертизи сортів рослин

E-mail: trofimovaanna758@gmail.com

НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ІНСТИТУТІ ЕКСПЕРТИЗИ СОРТІВ РОСЛИН

Український інститут експертизи сортів рослин (далі – УІЕСР) є базовою науково-дослідною установою з проведення комплексу польових, лабораторних, аналітичних та статистичних досліджень з кваліфікаційної експертизи сортів рослин, за результатами яких готують висновки про державну реєстрацію сорту та/або прав на нього як об’єктів інтелектуальної власності. Стратегію розвитку системи сортовипробування України (від започаткованої у 1923 р. Всеукраїнської спілки насінництва, створених 2002 року Державної служби з охорони прав на сорти рослин та наукової установи, УІЕСР, і дотепер) реалізують через впровадження інноваційних моделей.

Будь-яка короткострокова чи довготривала стратегія завжди є ситуативною і мультидисциплінарною концепцією, формованою під впливом обставин, що потребує постійного аналізу вну-

трішнього та зовнішнього середовищ з метою визначення можливостей і загроз для суб’єкта. Щоб досягти поставлених цілей, управління УІЕСР як науковою установою здійснюють за інтерактивною інноваційною моделлю, що суттєво контрастує з лінійною.

Інтерактивна модель має два напрями – AKIS (Аграрні знання та інформаційні системи) та AIS (Сільськогосподарські інноваційні системи). В обох випадках інновації розглядають як колективний процес створення, в якому феномени колективного навчання відіграють центральну роль.

Основи AKIS зосереджено на обміні знаннями та інформацією для підтримки інноваційного процесу. Саме учасники досліджень і розробок є основними механізмами надання підтримки за-явникам.